

Luidklokken en uurwerken in de kerktorens van Eemnes (II)

In deze tweede aflevering van de serie artikelen over de Eemnesser kerkklokken en torenuurwerken besteden we aandacht aan de historische inventaris van de toren van de N.H. Kerk te Eemnes-Binnen, ook wel 'Het Dikke Torentje' genoemd.

Klokkenkamer en klokkenstoel

De toren van de oorspronkelijk aan St. Petrus gewijde N.H. kerk in Eemnes-Binnen heeft drie geledingen en een zeer korte spits, omgeven door een balustrade, vanwaar men een prachtig uitzicht over de polders heeft.

De toren is omstreeks 1500 gebouwd en van later datum dan de in 1921 door brand verwoeste en nadien weer herbouwde laatgotische kerk.

Aan de zuidzijde van de toren bevindt zich een driekante traptoren uit 1541.

De klokkenkamer bevindt zich in de derde geleding van de toren en heeft aan vier zijden twee kleine galmgaten.

In de klokkenkamer staat een eikenhouten klokkenstoel met drie jukken opgesteld.

Door aantasting van de eikenhouten balken zijn de draagkracht en stabiliteit van deze klokkenstoel in de loop der eeuwen geleidelijk verslechterd.

Daarom is bij naoorlogse restauratiewerkzaamheden een aantal balken vernieuwd en zijn op enkele plaatsen verstevigingen aangebracht.

In de klokkenstoel hangen twee luidklokken uit de eerste helft van de 17^e eeuw.

Gezien het bouwjaar van de toren is het niet aannemelijk dat de toren ook in de 16^e eeuw al luidklokken bevatte.

Luidklokken

De twee luidklokken in Het Dikke Torentje zijn vanwege hun historische belang tijdens de Tweede Wereldoorlog gespaard gebleven en niet tot oorlogstuig versmolten.

Beide klokken zijn in 1637 gegoten door de vrij onbekende Enkhuizer klokkengieter Everhardus Splinter, van wie nog slechts enkele klokken bewaard zijn gebleven.

Eén daarvan bevindt zich in de Hervormde Westerkerk in Medemblik en draagt precies dezelfde opschriften en afbeeldingen als de grote klok in Het Dikke Torentje.

De grote klok (slagtoon f¹) heeft een diameter van 117 cm en weegt $\pm$ 950 kg (zie afb. 1).

De klok is aan twee kanten voorzien van afbeeldingen van St. Petrus en draagt als opschrift:

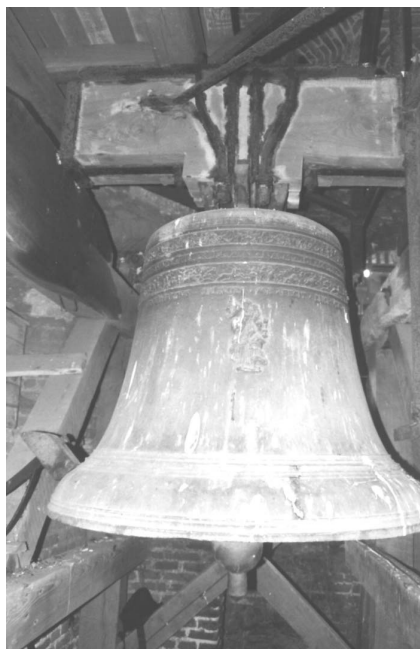
*svnte pieter is min naem
tot godes dienst ben ick beqaem
den levendigen rope ick
den dooden over lvide ick
anno 1637 everhardus splinter me fe-
cit enchvsae*

De kleine klok (slagtoon bes¹) heeft een diameter van 86 cm en weegt ± 400 kg (zie afb. 2).

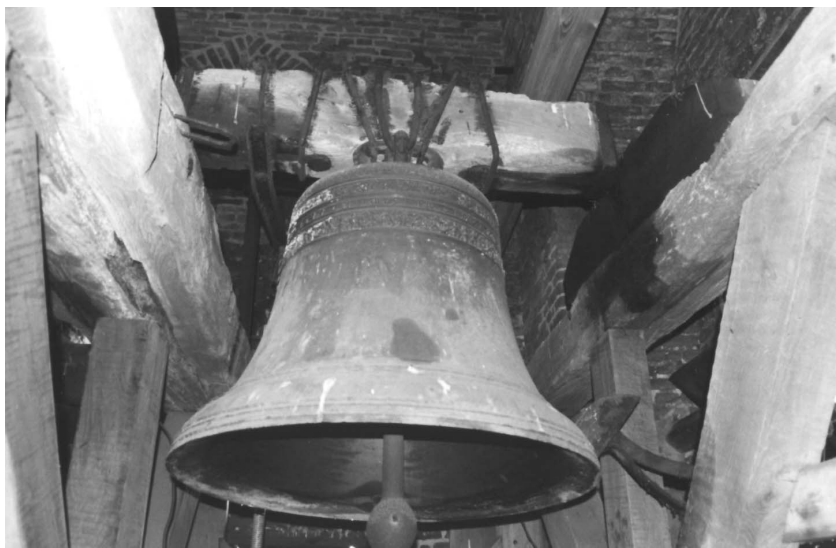
Deze klok draagt als opschrift:

*si devs pro nobis quis contra nos
everhardus splinter me fecit enchvsae
anno 1637*

Beide klokken zijn opgehangen aan rechte eikenhouten luidbalken en kunnen alleen met de hand worden geluid. Aan de nog 17^e eeuwse luidbalk van de

Afb. 1 (foto J. Frantsen) De grote luidklok met slaghamer en luidwiel. Midden op de klok een afbeelding van St. Petrus.

Afb. 2 (foto J. Frantsen) De (licht hellende) kleine luidklok met luidbalk.

kleine klok is een gekromde stalen luidarm bevestigd.

De luidbalk van de grote klok is van later datum en voorzien van een stalen luidwiel.

De grote klok doet op de halve en hele uren tevens dienst als slagklok.

Daartoe is aan de buitenzijde van de klok een smeedijzeren slaghamer aangebracht, die wordt opgelicht door een vanuit het uurwerk bestuurde elektromotor.

Ook de kleine klok is uitgerust met een slaghamer, naar deze doet geen dienst meer.

De klokken hadden vroeger smeedijzeren klepels, waarvan er één nog in de toren aanwezig is.

De klepels zijn in het recente verleden vervangen door mangaanmessing exemplaren.

De nieuwe klepel van de grote luidklok vertoont geen enkele slijtage, wat erop duidt dat deze klok zelden of nooit meer is geluid, nadat de oude klepel is vervangen.

Het luidtouw van deze klok ligt opgeslagen op een van de torenzolders.

Naar het schijnt wordt de grote klok niet meer geluid omdat dit, wegens de toestand van de eikenhouten klokkenstoel, te veel risico's met zich zou meebrengen.

De kleine klok, die nog wel regelmatig wordt geluid, vertoont brede slijtageplekken, wat vermoedelijk veroorzaakt is doordat de klok enigszins scheef hangt.

De luidbalk is aan de muurzijde verzakt, waardoor de klepel niet meer in het midden van de klok hangt en de stroppen, waarmee de klok aan de luidbalk is bevestigd, aan één zijde extra worden belast.

Om deze reden is ook het luiden van de kleine klok niet geheel zonder risico.

Het verdient daarom aanbeveling de klokkenstoel en de ophanging van de klokken grondig te controleren en zonodig te herstellen.

Hopelijk kunnen deze werkzaamheden op afzienbare termijn worden uitgevoerd, zodat nog tijdens de feestelijkheden ter gelegenheid van het 650-jarig bestaan, de twee oudste Eemnesser klokken weer zonder problemen kunnen worden geluid.

Torenuurwerk

Op de westzijde van de toren bevindt zich een sobere wijzerplaat, bestaande uit een in de torenmuur ingemetselde wijzerring met slechts één wijzer.

Deze zeer antieke wijzerplaat is echter op een modern elektrisch DCF-uurwerk

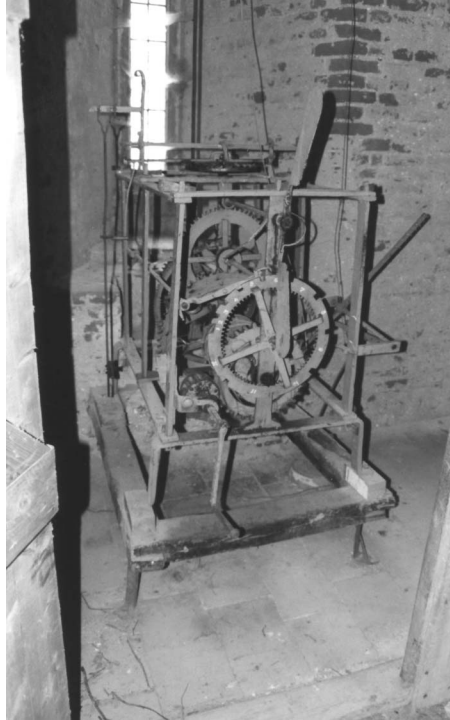
aangesloten.

In de tweede geleding van de toren bevinden zich de restanten van het vroegere smeedijzeren torenuurwerk, dat nog tot na de Tweede Wereldoorlog dienst heeft gedaan.

Het gaande werk en het slagwerk werden aangedreven met natuurstenen gewichten, die met de hand moesten worden opgewonden.

Hoewel op het uurwerk geen gegevens over de maker of het bouwjaar zijn te vinden, dateert het op grond van de bouwwijze ongetwijfeld uit het begin van de 17^e eeuw.

Sommige details van het smeedwerk zijn on-Nederlands en wekken de indruk dat het uurwerk mogelijk van Duitse makelij is.

Afb. 3 (foto J. Frantsen) Het 17^e eeuwse smeedijzeren torenuurwerk.

Het uurwerk was oorspronkelijk uitgerust met een balanswaag, maar is later omgebouwd en voorzien van een horizontale spillegang, die via een tussenas de slinger aandreef.

Enkele onderdelen van het gaande werk (de tussenas met het kroonwiel) ontbreken en verder vertoont het uurwerk, tengevolge van slijtage en ondeskundig uitgevoerde reparaties, een reeks mankementen.

In de uurwerkruimte liggen nog enkele losse onderdelen en mogelijk zijn ook in de afvalberg naast de uurwerkkast nog restanten van het uurwerk terug te vinden.

Ook van de oorspronkelijke gewichten liggen nog resten in de toren, maar de smeedijzeren banden rond de gewichten zijn verdwenen.

Uit het feit dat nergens in Nederland een identiek uurwerk wordt aangetroffen, kan worden afgeleid dat het een uniek exemplaar betreft.

Mede om deze reden is dit 17^e eeuwse torenuurwerk, ondanks de deplorabele staat waarin het verkeert, van historische betekenis en de moeite waard om te worden gerestaureerd.

Hiermee kan worden voorkomen, dat dit eeuwenoude mechaniek over een aantal jaren rijp is voor de schroothoop.

Bovendien zijn, op grond van het Besluit Rijkssubsidiëring Restauratie Monumenten, de kosten van een restauratie subsidiabel.

Om de technische mogelijkheden van een restauratie nader te onderzoeken, is contact opgenomen met de op dit terrein zeer actieve Stichting tot behoud van het torenuurwerk.

Foeke de Wolf

Bronnen:

RDMZ, Monumenten in Nederland (1997)

A.van der Zee e.a., Eemnes, Geschiedenis en Architectuur (1999)

L.J.M. Heyst e.a., Toren uurwerken. techniek - onderhoud (2000)

Klokkenkoerier, orgaan van de Stichting tot behoud van het torenuurwerk (dec. 1999)

Wie doet er mee? Wie weet er van?

Rubriek waarin staat met welke onderzoeken en projecten onze leden bezig zijn. Iedereen die erin geïnteresseerd is om mee te doen en die kan helpen aan materiaal kan contact opnemen met de desbetreffende personen:

Wiebe van IJken, tel. 5389367
Bertie van Wijk-Blom, tel. 5314689
Henk van Hees, tel. 5389849
zijn bezig met:

- het aanleggen van een verzameling bidprentjes van mensen die in Eemnes gewoond hebben. U kunt ons al een plezier doen wanneer u de mogelijkheid biedt om kopietjes te laten maken van uw bidprentjes.

Livia van Eijle, Geuzenweg 284,
Hilversum, tel. 5882835

is bezig met:

- klederdrachten van Eemnes en omgeving. Wie helpt mee uit te zoeken wat er vroeger in Eemnes aan klederdrachten gedragen werd. We hebben heel mooie inventarisatie-formulieren. We zoeken alleen nog een paar mensen erbij om ze in te vullen. Dit met de kleding in de hand of aan de hand van oude foto's.

Wie helpt?

HKE-20

Henk van Hees,
Kerkstraat 15, tel. 5389849
Bertie van Wijk-Blom,
Raadhuislaan 39, tel. 5314689
zijn bezig met:

- de familie Hoofd
- de familie van ('t) Klooster
- De familie Fokken

Gevraagd:

o.a. familie verhalen, foto's, familie-berichten.